

RASYONEL BEKLENTİLER KURAMINDA ENFLASYON

Zeynep Karaçor*

Özet

1970'li yıllarda yaşanan stagflasyon sorununa karşı Keynesyen ekonomi teorisinin yetersizliği birçok makroekonomi teorisinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu teorilerden biri Rasyonel Beklentiler Teorisidir. Rasyonel Beklentiler Teorisi, beklentilerin rasyonelliği hipotezi ve piyasaların açıklığı hipotezleri esasına dayanmaktadır. Bu çalışmada Rasyonel Beklentiler Teorisinin politika içerikleri incelenmektedir.

1. Giriş

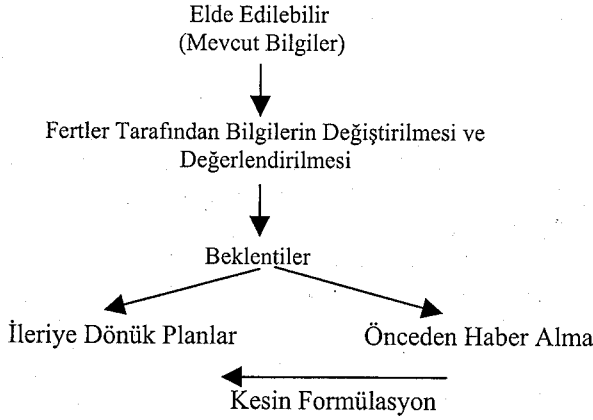
Enflasyon analizlerinde bekleyişler konusu giderek artan bir önem kazanmıştır. O da iktisatta zaman ve belirsizlik öğeleri birlikte ele alındığında, beklentilerin inceleme kapsamına girmesinin kaçınılmazlığıdır. Rasyonel beklentiler kuramının temelini oluşturan "beklentiler" varsayımı uzun bir geçmişe sahiptir. Adam Smith'den Keynes'e değin tüm iktisatçılar, iktisadi olguları etkileyen dışsal etmenlerin tümünde belirsizlik olduğunu kabul etmişlerdir. Çünkü iktisat politikalarının pozitif bilimlerde olduğu gibi sabit bir ortamda denenmesi, tekrarı ve uygulanması mümkün değildir. Yaşanan sosyal ve siyasi olaylar iktisadi kararları etkilemektedir. Bu da karar birimlerinin karar alırken ve davranışta bulunurken daima geleceğe ait beklentilere göre hareket etmelerine neden olmaktadır.

2. Rasyonel Beklentiler Kuramında Enflasyon Yaklaşımı ve İstikrar Politikaları

Karar birimlerinin, tüm bilgilenmeye önceden sahip oldukları sistematik hata yapmadıkları, hata yapsalar bile bunu tekrarlamadıkları ve rasyonel davrandıkları varsayımlarını kabul eden rasyonel beklentiler kuramı enflasyon sorunu ile mücadele edebilmek için geliştirilmiş kuramsal yaklaşımlardan biridir. Rasyonel beklentiler kuramına göre enflasyonu açıklayan mekanizma şu şekilde açıklanmaktadır: (Akdiş, 1992: 62)

---

* Dr., Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi.

Şekil 1: Rasyonel Beklentiler Kuramında Enflasyonu Oluşturan Mekanizma

Kaynak: Muhammet Akdiş, *Rasyonel Beklentiler Okulumun Enflasyon Yaklaşımı ve Türkiye'deki Faiz Oranları*, **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Sayı: 6-7, Yıl: 2, Haziran-Temmuz, 1992, s. 62.

Şekle göre, mevcut bilgiler ile uygulanan politika sonuçlarını değerlendiren karar birimleri, beklentilerini de katarak ileriye dönük davranışları oluşturacaklardır. Bu durumda, önceden enflasyona yol açmış bulunan tüm uygulamalar ile, iktisadi olarak bu gelişmeye yol açması beklenen tüm politika tedbirleri, aksi amaçlarla yürürlüğe konulsa bile enflasyonist sonuçlar doğuracaklardır.

Rasyonel beklentiler kuramında karar birimlerinin uyumcu değil, rasyonel bekleyişler içinde olması, iktisat politikaları karşısında hemen aktif bir tavır takınıp iktisat politikalarının tamamen etkisiz hale gelmesine neden olacaktır (Politika etkisizliği önermesi). Rasyonel beklentiler kuramında karar birimleri, *doğru modeli ve onun parametrelerini bilirler. Karar birimleri, politika yapımclarının bütün reaksiyonlarını hesaba katacaklardır. Tahmine varabilmek için de ekonomik model çerçevesinde bütün bilgileri elde edecekler ve kullanacaklardır* (Erdem, 1994: 24). Bu bilgilere sahip olan karar birimleri, politika tedbirlerinin etkilerini önceden tahmin ederek davranışlarını oluşturacaklardır. Karar birimlerinin bu davranışı politika uygulamalarını etkisiz hale getirecektir. *Bunun için ekonomide izlenen sistematik politikalar başarılı olmayacaktır* (Şargent, 1981: 188). Böyle bir politika enflasyonist ve deflasyonist olabileceği gibi, fiyatlar genel seviyesi dengesinin oluşmasını da engelleyebilecektir.

Rasyonel beklentiler kuramına göre; fertler, *ekonomide enflasyona yol açabilecek gelişmelere hemen tepki göstererek enflasyonun sürüklilik kazanmasına neden olacaklardır* (Parasız, 1996: 76). Rasyonel beklentilere göre ekonomide, hükümetin kaynağını belirlemediği ücret artışları, transfer ödemeleri, sosyal yatırımlar, popülist politikalar gibi emisyonu artırıcı bir uygulama içinde olması fertlerdeki enflasyon beklentisini artıracaktır.

Rasyonel bekleyişler kurucuları enflasyonla mücadelede para arzının büyüme oranının kısıtlanmasını, daha yüksek faiz oranlarını, piyasa mekanizmasına daha fazla güvenilmesini, kamu harcamalarının kısıtlanmasını ve vergi artırımını içeren ortodoks politikaları önermektedir (Akçay, 1992: 50). Bu nokta, Keynes ile rasyonel beklentiler kuramını bir birinden ayıran temel noktalardan biridir. Çünkü Keynes de kamu harcamalarının artışı ve vergi azaltımını içeren ve devletin ekonomiye müdahalesini savunan politikalar ile enflasyonla mücadele edilmeye çalışılmıştır. Keynesyen politikalar 1970 yılında yaşanan bunalımı çözmeye yetersiz kalmış ve hatta bir ölçüde bu bunalımın nedeni olmuştur. Bunun için, rasyonel beklentiler kuramın, Keynesyen politikalara eleştiri getirerek, enflasyonla mücadelede kamu harcamalarının kısıtlanması ve vergi artırımını içeren politikaları savunmuşlardır. Rasyonel beklenti kurucularına göre, firmalar ve işçiler şimdi ve gelecekte yüksek enflasyon oranlarını bekleyecekler ve enflasyon pazarlıklarını bu bekleyişler ışığında sürdürecektir. Karar birimleri, gelecekte yüksek enflasyon oranı beklemektedir. Çünkü hükümetin cari ve ileriye dönük para ve maliye politikaları bu bekleyişlerin oluşmasına olanak vermektedir. Bu varsayımlar devletin, popülist politikalarla ekonomiye istikrar amaçlı müdahalesini anlamsız kılmaktadır. Karar birimleri uygulanacak politikalar karşısında hemen kendilerini koruyacak tedbirler alacaklardır. Örneğin üretim ve istihdamı artırmak amacıyla gevşek bir para politikasının izlenmesi karşısında rasyonel karar birimleri bunun enflasyona yol açacağını beklediğinden hemen karşı tedbirini alacaktır. Tüm pazarlıklar enflasyona göre yeniden ayarlanacak ve işçiler ücret artışları talep edecek, firmalar fiyatlarını artıracaktır. Bu durumda reel ücrette bir değişme olmayacaktır. Uygulanan parasal genişlemede sadece fiyatlar genel düzeyini artıracaktır. Yani devletin uygulayacağı aktif politikalar uzun dönemde etkisiz kalacaktır.

Rasyonel görüşlü karar birimleri, planlarını formüle ederken beklenen hükümet politika sonuçlarını da hesaba katacaklardır. Dolayısıyla para politikasında beklenen bir değişiklik meydana geldiğinde, etki-

si, karar birimlerinin bu değişikliği önceden hesaba katmış olmaları nedeniyle daha önce düşünüldüğünden çok daha az olacaktır. Bu durumda ekonomide istikrarsızlığın devam etmesine neden olacaktır. İstikrarsızlık, karar birimlerinin tahminlerindeki hatalarından kaynaklanacaktır. Ancak bu hatalar tesadüfidir. Bu nedenle istikrarsızlığı önlemek için uygulanacak popülist politikalar sadece istikrarsızlığı şiddetlendirecektir. Öyleyse devlet, politikalarını önceden belirlemeli ve sık sık değiştirmemelidir. *Bu durum, rasyonel beklentiler varsayımına göre politika otoritesi ile akıllı ve bilgili özel kesim arasındaki karşılıklı ilişkilerle şekillenen bir oyun olarak tanımlanmaktadır* (Erdoğan, 1997: 4). Devlet, iktisat politikası olarak aktif politika yerine istikrarlı politikalar kullanmalıdır. Devlet, oyunun kurallarını, yani politika ve diğer düzenlemeleri belirlemeli ve karar birimleri hangi imkanların kendilerine açık olduğunu bilip kararlarının muhtemel sonuçlarını kestirebilmelidir.

3. Rasyonel Beklentiler Kuramı ve Para Politikasının Etkinliği

Keynesyen kurama alternatif olarak Monetarizm içerisinde gelişen ve aşırı monetaristler olarak adlandırılan rasyonel beklentiler kurucuları ekonomide etkin politika olarak para politikasını savunmuşlardır. Monetarist görüşe göre, para politikası ancak uzun dönemde etkilidir ve enflasyonu kontrol edebilmektedir. Rasyonel beklentilere göre ise uzun dönemde para politikası etkisizdir. Çünkü, hükümetlerin uygulayacağı politikalar ancak enflasyon, istihdam gibi toplam büyüklüklerin doğal düzeyinden ayrılmasına neden olacak ve ekonominin doğal dengesini bozacaktır. Bu durum rasyonel beklentiler kuramında “politikaların etkisizliği önermesi” olarak adlandırılmaktadır. *Rasyonel ekonomide para politikasının etkili olabilmesi için karar birimlerinin tahmin hatası yapması ya da para otoriteleri tarafından piyasaya eksik bilgi verilmesi gerekmektedir* (Breece, 1991: 67). Rasyonel beklentilere göre, piyasaların genellikle dengede olması karar birimlerinin fayda maksimizasyonu peşinde olması nedeniyle ekonomide popülist politikalar başarıyla yürütülecektir.

Rasyonel beklentiler kuramına göre, hükümetin, fiyat istikrarıyla tutarlı olarak uyguladığı para ve maliye politikası ile enflasyonla mücadele edebilecektir. Uygulanan istikrar politikasının başarısı bu politikaların güvenilirliğine bağlıdır. Rasyonel beklentiler argümanına göre; *kararlı bir şekilde yürütülen genişletici politika çok çabuk, çok hızlı bir enflasyona sebep olacaktır. Kararlı ve saygın bir kısıtlayıcı politika ise enflasyonun hızla geriletilmesine neden olacaktır* (Parasız, 1985: 7). E-

konominin politikalarının güvenilirliği, etkin politik birimlerce alınan önlemlerin mükemmelliğiyle ve düşüncelerin açıklamasıyla ölçülmektedir. Enflasyonla mücadele politikasının, sürekliliği ve kararlılığı *kararlı ve gelecek seçimlerde seçilme şansı yüksek olan kişilerce yapılmış olmasına bağlı olduğunu bilinmesinde fayda bulunmaktadır* (Ellis-Thoma, 1993: 70). İzlenen politika ne kadar güvenilir ise bekleyişler o kadar azalacaktır.

Güvenilirlik kavramı W.F. Eller tarafından ortaya atılmıştır. Herbert Stein bir politikanın "güvenilirliğinin olabilmesi için şu özelliklerin olması gerektiğini vurgulamıştır (Parasız, 1996: 112);

- Birçok önlemin birleştirilmesi,
- Hükümet ile Merkez Bankası arasında iyi bir dialog,
- Partiler arasında belli bir düzeyde anlaşma (iki ve üçüncü maddeler ekonomide toplumsal uzlaşma zemininin oluşturulmasını içerir),
- Peş peşe gelecek dönemlerde ulaşılması hedeflenen noktaların iyice belirlenmesi, sapmaların açıklanması ve düzeltilmesi,
- İşsizlik oranı ile ilgili hiçbir taahhüde girilmemesidir.

Bu şartların gerçekleşmesi için halkın istikrar politikasının uzun zaman süreceğine inandırılması gerekmektedir. İstikrar programlarında güvenin sağlanması toplumsal desteğin alınması, toplumsal uzlaşma zemininin oluşturulmasına bağlıdır.

Rasyonel beklentiler kuramına göre; *enflasyonla mücadele de etkin politika güvenilirliği olan şok (soğuk hindi) modelidir* (Muhkin, 1982: 789). Bu politikaya göre toplam talep eğrisinin yükselişi anında durdurulmalıdır. Güvenilirliği olan şok politikalar ile anti enflasyonist politikalar izlenir ise, enflasyon herhangi bir üretim kaybına neden olmaksızın durdurulabilecektir. Bu durumun gerçekleşmesi için, bekleyişlerin rasyonel olması fiyatlar ve ücretlerin aşağı doğru esnek olması yeterli olacaktır.

Antienflasyonist politika ne kadar kararlı ve tutarlıysa o kadar hızlı olarak rakamlara yansıtacak, o kadar hızlı sözleşmeler aşağı doğru ayarlanacak ve o kadar hızlı olarak enflasyon yavaşlayacaktır. O halde rasyonel beklentiler okuluna göre, antienflasyonist politikanın güvenilirliği ve sağlanan toplumsal uzlaşma başarısının anahtarı olacaktır.

Rasyonel beklenti kurucuları, *para politikasının etkinliğini artıracağı için, sabit oranlı parasal büyüme kuralını savunmuşlardır* (Barro,

1987: 236). Eğer karar birimleri, Merkez Bankasının para arzı için sabit oranlı parasal büyüme kuralını izleyeceğini bilirse, enflasyon oranı ile ilgili beklentileri istikrarlı olacaktır. Bu fiyatlarda beklenti hatasını ve dolayısıyla üretimin doğal düzeyinin etrafındaki gereksiz hareketleri küçültecektir.

Sonuç

Rasyonel beklentiler politika yönetimi, halkın ve politika yapıcılarının bir birlerinin niyetlerinin ne olduğunu tahmin ederek birbirlerini hile ile aldatmaya gayret ettikleri bir oyun olmaktadır. Bu sürecin tek olası sonucu popülist istikrar politikasıyla üretim üzerinde öngörülebilir bir etki yapılamayacağı ve ekonomik faaliyetin istikrarına yönelik politikalara güvenilemeyeceğidir.

Rasyonel beklentiler, üretimde dalgalamaların artmasına neden olan, birkaç hedefe aynı anda ulaşmayı içeren popülist politikalar yerine, istikrarlı politikaları savunmaktadır. İstikrarlı politikalar ile hükümet, iktisadi oyunun kuralını belirleyerek, karar birimlerinin hangi fırsatların mevcut olduğunu ve kararların sonucu bilerek davranışta bulunabilmesini sağlayacaktır. Bunun sağlanması için de, politikalar sık sık değiştirilmemelidir.

Abstract

The alleged inability of Keynesian economics to deal with the problem of stagflation of the 1970s has given rise to several new theories of macro economics. One has been called the "Rational Expectations Theories". The two fundamental ideas of the of the rational expectations hypothesis and the theory of instantaneous market clearing. This article examines policy implications of rational expectations.

Kaynaklar

- AKÇAY Belgin (1992). *A Rational Expectations Model of Inflation For Turkey*, D.E. İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt: 12, Sayı: 11.
- AKDİŞ Muhammet (1992). *Rasyonel Beklentiler Okulunun Eflasyon Yaklaşımı ve Türkiye'deki Faiz Oranları*, Banka ve Ekonomik Yorumlar, Sayı; 6-7, Yıl: 29.

- BARRO Felderer-STANLY Flemburg (1987). **Macroeconomics and New Macroeconomics**, Springer-Varlong, Berlin.
- BREECE James H. (1991). *Rational Expectations, Currency Substitution and the Demand For Money During the German Hyperinflation*, **METU Studies in Development**, vol. 14.
- CHRISTOPHER J. Ellis-MARK A. Thoma (1993). *Credibility & Political Business Cycles*, **Journal of Macroeconomics**, Winter 1993, Vol. 15, No: 1.
- ERDEM Burhan (1994). **Bir Karsi İhtilal Olarak Yeni Klasik İktisat Metodolojik Bir Yaklasim**, Eskisehir: Eskisehir Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayinlari.
- ERDOGAN Funda (1997). *Para Politikasi Teorisinde Yeni Gelismeler*, **Hacettepe Üniversitesi I.I.B.F. Dergisi**, Cilt: 15, Sayi: 1.
- MUHKİN Frederic S. (1982). *Does Anticipated Aggregate Demand Policy Matter? Further Econometric Results*, **The American Economic Review**, vol., 172.
- PARASIZ İlker (1985). *Monetarist – Keynesgil Tartismasi*, **Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: VI, Sayi: 1.
- PARASIZ İlker (1996). **Kriz Ekonomisi Hiper Enflasyon ve Yüksek Enflasyonla Mücadele Ünlü İstikrar Politikaları ve 5 Nisan 1994 Kararlari**, 2. Baski, Bursa: Ezgi Kitabevi Yayinlari.
- PARASIZ İlker (1996). **Monetarizm ve Ünlü Monetarist ve Keynesgil İktisatçılarla Söylesiler**, 2. Baski, Bursa: Ezgi Yayinlari.
- SARGENT Thomas J. (1981). *Rational Expectations The Rate Of Interest and The Natural Rate of Unemployment*, **Rational Expectations and Econometric Practice**, Ed. Robert E. Lucas And Thomas J. Sargent Minneapolis The Univ. of Minnesota Prs.

